

CARACTERISTICA GENERALĂ A CONCEPTULUI DE VOIŢĂ

CZU: 159.947

Tatiana LUNGU

*Școala doctorală Științe Sociale și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova*

THE GENERAL FEATURE OF THE CONCEPT OF WILL

This article proposes a general analysis of the concept of will being defined as a person's ability to act in order to achieve a conscious purpose, exceeding certain inner or external barriers. To this regard, this work paper allows the reader to realize that the act of will expresses his entire personality, and therefore a person passes judgments according to their beliefs, skills, feelings, his moral principles, and his will. Eventually, only a man with good motivation, aware of the importance of the aim pursued, who is confident in himself, will certainly prove that he is a strong-willed man. Therefore, strong will is not only the science of wanting and achieving something, but also the science of giving up on something.

Keywords: *will, volunteer work, voluntary act, self-control, behavioral self-regulation.*

Introducere

Ce este voința? De unde vine puterea voinței? Poate fi dezvoltată voința? Ce loc ocupă ea în structura personalității? – sunt unele dintre puținele întrebări care au generat controverse între cercetători din diverse domenii ale cunoașterii: filosofie, psihologie, pedagogie, sociologie.

În viață realizăm diverse activități care urmăresc un anumit scop, către care converg toate acțiunile componente, dar care nu necesită efort volitiv. Dintr-o dorință se naște scopul, care, susținut de acțiuni, calități și abilități personale, asigură rezultatul dorit. Cu toate acestea, nu e suficient să-ți fixezi un scop și să te ții de el, trebuie și să-ți schimbi direcția, dacă situația o cere. Simplul fapt că îți pui întrebarea „Cum să acționez?” îți dinamizează voința și îți permite să-ți proiectezi dorința actuală într-un viitor posibil și realizabil. Prin urmare, perseverența și voința sunt doi factori decisivi ai succesului. Spre exemplu, sunt tineri care știu exact ce doresc, pe când alții se preocupă cel mai mult de viitorul apropiat. Există deci un efort de sinteză, de integrare specific activității. Oricum, alegerea cere reflexiune, decizie, deoarece intervin tot felul de situații, alternative, conflicte. Tocmai în astfel de momente survine acea capacitate pe care o numim voință și are o mare importanță în urmărirea cu consecvență a scopurilor propuse, depășind diverse dificultăți. În această ordine de idei, voința

presupune eliminarea obstacolelor interne și externe, lupta motivelor, luarea deciziei, controlul comportamentului, acțiunilor și/sau abținerea de la realizarea unor activități mai mult sau mai puțin plăcute. Cu cât este mai grav obstacolul pe care îl depășește o persoană pe calea către obiectivul propus, cu atât voința acesteia este mai puternică. Totodată, barierele depășite cu ajutorul eforturilor volitive sunt un indicator obiectiv al manifestării puterii de voință. În acest sens, voința este definită ca capacitate umană de a face acțiuni intenționate menite să obțină conștient obiective, să-și reglementeze activitățile și să-și gestioneze propriul comportament [1,2].

Diferite aspecte teoretice ale voinței sunt studiate în lucrările autorilor ruși (Асмолов А.Г., Иванников В.А., Ильин Е.П., Смирнов Б.Н. etc.). În special, putem menționa că interesul oamenilor de știință este studiul dezvoltării și educației reglării volitive în ontogeneză (Ананьев Б.Г., Божович Л.И., Игнатъев Е.И., Котырло В.К., Шульга Т.И., Эльконин Д.Б. ș.a.). Totuși, în ultimele decenii, în psihologia străină a crescut interesul pentru studiul sferei volitive a omului în lucrările lui J.Beckmann, R.Bryden, H.Heckhausen, F.Jackson, F.H. Kanfer, L.Pulkkinen ș.a. [3,4]. Acest aspect se datorează faptului că modelele tradiționale: motivațional exigente, cognitive condiționate social ale activității personalității nu pot elucidă toate fenomenele complexe ale comportamentului uman intenționat.

În Republica Moldova, problema voinței a fost cercetată în relație cu alți factori de V.Maximciuc, I.Mulco, O.Paladi, N.Gângota, A.Ciobanu, N.Rusu ș.a. V.Maximciuc a studiat modelele psihopedagogice de dezvoltare a sferei emoțional-volitive la copiii cu reținere în dezvoltarea psihică [3], I.Mulco a cercetat dezvoltarea sferei volitive la preșcolari în cadrul activităților de coregrafie [4], iar O.Paladi a realizat cercetări atât cu referire la conceptul de voință în relație cu adaptarea psihosocială, cât și în calitate de valoare a personalității la vârsta adolescenței [5,6]. Autorul N.Gângota a studiat problema particularităților sferei afectiv-volitive la elevii de vârsta școlară mică în diferite situații sociale de dezvoltare [7]; A.Ciobanu și N.Rusu au analizat dezvoltarea sferei emoțional-volitive la copiii cu deficiențe de auz, abordând această dimensiune ca necesitate, dat fiind numărul redus de lucrări consacrate problemei date în domeniul psihologiei speciale [8].

Istoric și concepte generale

Primele opinii vizând voința au fost lansate ca un concept filosofic. Astfel, pentru Nietzsche și Schopenhauer esența ființei umane nu constă în raționalitate, ci în voință. Și aici părerile au fost împărțite: pe de o parte, voința a fost apreciată drept o forță divină care situează omul deasupra și în afara situațiilor externe concrete, iar, pe de altă parte, ca o tendință internă de opunere la aceste influențe, de contracarare a lor, de autodelimitare și autodeterminare. Pentru unii filosofi voința este o „forță universală primordială”, un „principiu spiritual”, o „forță inițială” care pune în mișcare atât latura materială a vieții, cât și latura spirituală. Fichte definea voința ca fiind „un liber arbitru” situat în afara oricărui determinism [9,10]. Hartman și Schopenhauer o considerau ca fiind dirijată de un principiu divin, de o activitate universală care acționează

permanent, subordonând toate forțele omului și orientându-le spre anumite scopuri fără vreo legătură cu rațiunea. Filosofii senzualiști considerau că voința este rezultatul tendințelor aflate în conflict, victoria uneia dintre ele. Pentru Condillac, voința era o formă de dorință determinată. Raționaliștii considerau, dimpotrivă, că numai tendințele judecate, acceptate (deci, filtrate rațional) dispun de capacitatea de a determina o serie de acte. În mod tradițional, reglementarea voluntară a comportamentului, toate fazele acțiunii voluntare complexe sunt asociate cu o stare emoțională care este definită ca un efort voluntar. Forța volițională pătrunde în toate fazele actului voluntar: *conștientizarea scopului, dorințele, alegerea motivelor, planul și metodele de efectuare a acțiunilor* [10,11].

Frecvent autorii se întrebau dacă voința este o forță imaterială și autonomă sau un mecanism strict determinat, dar inapt de autodeterminare. Ca răspuns la această întrebare, autorul E.L. Deci propune utilizarea conceptului de voință pentru a se referi la capacitatea oamenilor de a decide cum să se comporte și să facă în așa fel încât deciziile lor să fie antecedente cauzale ale propriului lor comportament. Totodată, el susține că oamenii au capacitatea de a-și alege, până la o anumită limită, propriul comportament pe baza propriilor acțiuni și credințe [11]. Deci, autodeterminarea implică procesul utilizării voinței cuiva și demersul de a decide cum să ne comportăm. Un asemenea proces poate fi privit ca fiind absolut legal, deoarece principiile prin care oamenii fac alegeri pot fi descoperite.

În literatura de specialitate, mulți autori indică faptul că voința reprezintă unul dintre nivelurile cele mai înalte ale reglajului psihic, cel mai recent, cel mai sintetic, cel mai complex, dar și cel mai fragil. În teoria psihologică există mai multe interpretări categoriale ale voinței. Paul Popescu-Neveanu atribuie acestui fenomen calitatea de proces psihic, Andrei Cosmovici – de activitate, Pavel Mureșan – de activitate, proces și trăsătură specifică numai omului [10,12,13].

James susține că atunci când analizăm actul voluntar ne aflăm în „inimă” problemei voinței. În opinia lui, efortul voluntar constă în capacitatea atenției de a menține energic reprezentările sub privirea conștiinței [5].

Unii psihologi susțin că voința se dezvoltă odată cu personalitatea și prin intermediul ei, considerând-o mai degrabă o caracteristică sau o capacitate a personalității în acțiune decât facultate de sine stătătoare; alții consideră voința o simplă componentă a personalității, amalgamată cu altele. Voința este definită în dicționarele de psihologie ca aptitudine de a-și actualiza și realiza intențiile. Actul voluntar, precedat de o idee și determinat de ea, presupune o reflecție și o angajare. Conduitele care nu răspund acestui criteriu nu depind de voință. Potrivit schemei clasice, aceasta ar implica: a) conceperea unui proiect; b) deliberarea (aprecierea acțiunii optime); c) decizia; d) executarea acțiunii până la capăt. Actul realizat este dovada autenticității unui proiect [5,12]. Voința, act intențional, rămâne totuși intim legată de trebuințe; ea este o opțiune într-un conflict de tendințe; ea constă, afirmă E. Claparede, „în sacrificarea unei dorințe pe altarul altei dorințe”. Voința este expresia Eului dar și a personalității totale, a motivațiilor inconștiente, precum și a educației sociale, a învățării și a inteligenței [6,11,12].

Totodată, voința este expresia personalității, a caracterului și a educației noastre. Este puterea interioară de a depăși dorința de a te complăce în obiceiuri inutile și nefolositoare și puterea interioară de a depăși rezistența emoțională și mentală față de acțiune. Dezvoltarea sferei volitive permite persoanei să stabilească obiective clare, să le realizeze și să obțină rezultatul dorit. Este puterea care dă impulsul de a porni la drum și concentrarea de forțe fizice și psihice pentru a pune lucrurile în mișcare. Voința este capacitatea de a transforma intenția în acțiune, chiar dacă se întrevăd dificultăți în obținerea rezultatului dorit. Din punct de vedere psihologic, voința este un proces psihic complex, determinat de un scop, gândit și trecut prin filtrul rațiunii. Acest proces psihic constă în acțiunea de mobilizare a energiei psihonervoase, cu rolul de a transforma proiectele aflate în stadiu de intenție în acțiuni posibile. În cele din urmă, această energie psihonervoasă se dovedește a fi destul de mare dacă există un „efort voluntar” în cazul în care dorim să obținem anumite performanțe. Autorii opinează că nu putem susține forța voinței mereu la același nivel și, prin urmare, avem nevoie de un efort voluntar mai mare [12,13]. În acest sens, efortul voluntar are un rol esențial în obținerea performanțelor, deoarece presupune și înarmarea cu disponibilitate sau mobilizarea noastră, necesară în trecerea unor obstacole prezente în calea realizării. Deci, efortul voluntar este starea tensiunii emoționale, care mobilizează resursele interne ale unei persoane (memorie, gândire, imaginație etc.) și creează motive suplimentare pentru acțiune. M.Ya. Basov consideră efortul voluntar drept o expresie subiectivă a funcției de reglementare a voinței, pe care a identificat-o cu atenția. Cercetătorul susține că atenția și efortul de voință este același lucru, doar exprimat prin termeni diferiți. Astfel, M.Basov s-a alăturat indirect ipotezei lui A.Lazur susținând că mecanismul efortului persoanei pentru toate cazurile este unul [9,11].

După C.G. Jung, voința presupune o organizare culturală și rațională a energiilor, fapt ce constituie o cucerire târzie a umanității și de care primitivii nu erau capabili. H.Peack afirmă că un act este cu atât mai voluntar cu cât poate răspunde mai puternic la proprietățile slabe, discrete ale stimulului, lăsând fără răspuns însușirile puternice, evidente [2].

Scotând în evidență rolul afectivității, W.Wundt și F.Rignano se apropie mai mult de problemele esențiale ale voinței. Ei subliniază că actul de voință începe cu anumite dorințe, aspirații și constă în lupta dintre ele; la baza actului voluntar și a deciziilor stau sentimentele. Prin urmare, vorbim de voință atunci când hotărârea se ia pe baza unui sentiment superior, când, de exemplu, învățătura e considerată mai importantă decât o distracție momentană [12]. În concepția lui Wundt, procesele afective sunt cele mai active, care angajează plenar persoana în acțiune. Autorul nega faptul că voința nu merge întotdeauna din afect, ci îl poate și reprima. Caracterul acțional al proceselor afective, ca și momentul actualității lor, sunt esențiale pentru voință, deoarece, sub aspect obiectiv, ele sunt trăite în mod specific [5,10,11].

J.Sutter definește conceptul de voință drept oricare activitate a omului în care dorința sa joacă un rol determinant și, prin extensie, orice conduită în care acesta își propune un plan și își angajează resursele cunoașterii și energiei sale pentru a-l îndeplini [5,6].

Conform ipotezei lui W.James, actul de voință presupune că ne hotărâm să acționăm împotriva unei dorințe prezente care e puternică, arzătoare, pentru a face altceva lipsit de atracție, antipatic, silnic. Adică, acționez împotriva celei mai mari atracții; dorințele se lovesc de un „trebuie” – perete ce opune o mare rezistență, lipsit de atracție și căldură [5,6].

În concepțiile autorului B.Zorgo, voința nu trebuie să fie interpretată ca instanță independentă care se integrează în mozaicul personalității, ci ca funcție care rezultă din integritatea și unitatea personalității implicând într-o fază specifică participarea tuturor funcțiilor psihice și dobândind, prin aceasta, o funcționalitate specifică de autoreglare și autodeterminare deosebit de importantă în autoreglarea personalității. Psihologii W.James și K.Lewin au ajuns la concluzia că specificul psihologic al voinței îl reprezintă efortul voluntar, fiind finalitatea subiectiv comportamentală a voinței. În acest sens, efortul voluntar este o mobilizare de resurse fizice, emoționale, intelectuale, prin intermediul energiei psihice.

Voința nu este numai o „componentă executorie a caracterului”, „un nivel de autoorganizare și reglaj psihic superior” sau „capacitate declanșatoare de atitudini și acțiuni”, ci și una dintre cele mai importante condiții ale activității de învățare (Popescu-Neveanu, 1978; Roșca, 1971; Tucicov-Bogdan, 1973; Zlate, 1994) [10-12].

Ca formă și expresie a nivelului conștient al psihicului, activitatea voluntară se caracterizează prin două atribute esențiale: a) diferențierea și determinarea pregnantă a verigilor componente – motivul, mijlocul și scopul – cu posibilitatea transformării, la nevoie, a fiecăruia dintre ele în „obiect” de analiză special și de evaluare; b) prezența condiționării, atât în declanșarea acțiunii, cât și în modul de desfășurare a ei, condiționare ce constă în corelarea și aprecierea permanentă a raportului dintre dorințe, scopuri, pe de o parte, și posibilități (subiective și obiective), pe de altă parte, între efortul întreprins și rezultatele înregistrate [10-12].

Concluzii

În concluzie menționăm că în concepțiile autorilor voința este considerată parte a conștiinței, pârgie de activitate și reglementare a începutului, concepută pentru a crea eforturi și a le ține în timp după cum este necesar. Voința se formează continuu de-a lungul vieții prin succesiunea acțiunilor voluntare solicitate de contextul vieții de zi cu zi, rezultat al autoeducației prin stabilirea conștientă a sarcinilor din ce în ce mai complicate și urmărirea scopurilor îndepărtate care necesită eforturi considerabile. În acest sens, manifestarea voinței în diferite situații specifice reflectă în mare parte calitățile volitive ale persoanei. De altfel, este extrem de important să observăm ce calități sunt dezvoltate suficient și ce calități necesită efort pentru luarea unei decizii prompte și chibzuite, executarea încrezută fără ezitare și capacitatea de a urma scopul timp îndelungat, fără a micșora energia în lupta cu obstacolele.

Referințe:

1. McGONIGAL, K. *Puterea voinței. Cum funcționează autocontrolul și ce putem face pentru a-l îmbănbătăți*. București; Litera, 2019. 336 p. ISBN: 978-606-33-0163-6
2. ȘTEFĂNEȚ, D., BÎTCA, L., LUNGU, T. etc. *Adolescentul merge după soare. Ghid de dezvoltare personală*. Chișinău: Totex-Lux, 2016. 379 p. ISBN: 978-9975-3060-8-9
3. MAXIMCIUC, V. *Modelele psihopedagogice de dezvoltare a sferei emoțional-volitivă la copiii cu reținere în dezvoltarea psihică*: Teza de doctor în psihologie. Chișinău, 2012.
4. MULCO, I. *Dezvoltarea sferei volitive la preșcolari în cadrul activităților de coregrafie*: Teza de doctor în psihologie. Chișinău: UPS I. Creangă, 2020.
5. PALADI, O. Adaptarea psihosocială și voința la adolescenți. În: *Materialele Conferinței științifice „Dezvoltarea economico-socială durabilă a Euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere”*. Ediția a XVI-a. Volumul XXXVI (Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”, Academia Română, Filiala din Iași, România, 30 octombrie): Performantica, 2020, p.81-87. ISBN 978-606-685-744-4
6. PALADI, O. Orientările valorice ale adolescenților în funcție de criteriul gen. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Educația din perspectiva valorilor”*. Ediția a XII-a. Chișinău, 28-29 septembrie 2020. București: EIKON, 2020, p.96-103. ISBN 978-606-49-0372-3
7. GÎNGOTA, N. *Dezvoltarea sferei afectiv-volitivă la vârsta școlară mică în diferite situații sociale de dezvoltare*: Autoreferat al tezei de doctor în psihologie. Chișinău: UPS I. Creangă, 2003.
8. CIOBANU, A., RUSU, N. Dezvoltarea sferei emoțional-volitivă la copiii cu deficiențe de auz. În: *Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială*, 2016, nr.2(43), p.22-28.
9. БОЖОВИЧ, Л.И. *Проблемы формирования личности*. Москва-Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. 352 с. ISBN 5-89502-210-3 (МПЦИ)/ISBN 5-89395-285-5 (МОДЭК)
10. POPESCU-NEVEANU, P., ZLATE, M., CREȚU, T. *Psihologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995. 222 p.
11. ZLATE, M. *Fundamentele psihologiei*. Ed. a 4-a. Iași: Polirom. 2009. 336 p. ISBN 978-973-46-1520-9
12. PALADI, O., LUNGU, T. Rolul voinței în dirijarea comportamentelor și activității de învățare la elevi. În *Studia Universitatis Moldaviae*, 2020, nr.11, p.63 - 68.
13. RUSNAC, S. *Psihologia dreptului*. Chișinău: ARC. 2000. 311 p. ISBN: 9975-61-125-7